

A man with short grey hair, wearing a dark blue blazer over a light blue button-down shirt and light-colored trousers, is sitting on a stone ledge. He is looking directly at the camera with a slight smile. The background is a blurred view of a building with stone columns and arches.

‘Nederland heeft veronachtzaamd dat verengelsing niet vanzelf leidt tot kwaliteit’

Interview met universiteitshoogleraar
en Vlaams oud-minister van onderwijs
Frank Vandenbroucke

Taalkwesties in het hoger onderwijs

Vlaanderen staat huiverig tegenover de verengelsing, Nederland loopt juist voorop. Voormalig onderwijsminister

Frank Vandenbroucke, tegenwoordig hoogleraar in Amsterdam en Antwerpen, weet uit ervaring hoe groot de

verschillen zijn tussen de beide landen als het gaat om taalpolitiek. Wat is volgens hem wijsheid?

Elma Drayer

Daags voor onze afspraak stuurt Frank Vandenbroucke me een opiniestuk toe dat hij in januari 2008 publiceerde in *De Standaard*, in de periode dat hij Vlaams minister van onderwijs was voor de sociaal-democraten. Citaat: “Jammer genoeg zie ik nog te weinig tekenen van een sterk talenbeleid in onze hogescholen en universiteiten.” Nog een citaat: “Naïviteit noch onverschilligheid, maar evenmin verkramptheid mogen onze raadgevers zijn.” En: “In Nederland, waar in het hoger onderwijs een soort taalrelativisme heerst, is de slinger te ver doorgeslagen.”

Ruim een decennium na deze woorden treffen wij elkaar in een ruimbemeten, rijkelijk gelambrizeerde vergaderkamer van de Universiteit Utrecht, waar hij zojuist een symposium heeft bijgewoond. Sinds enkele jaren is Vandenbroucke, van huis uit econoom, weer fulltime wetenschapper. Hij bekleedt de begerenswaardige post van universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, met geen andere verplichting dan onderzoek doen. Daarnaast heeft hij een leerstoel aan de Universiteit Antwerpen.

Wie uw opiniestuk uit 2008 leest, denk meteen: er is niet veel veranderd.

Brede lach. “Tien jaar geleden al zaten wij in Vlaanderen in een debat over taal, internationalisering en verengelsing. Taalbeleid was destijds voor mij als minister van onderwijs

heel belangrijk. Mijn beleid stond in het teken van gelijke kansen. Als mensen mij vroegen: wat is je prioriteit? Dan zei ik: de eerste prioriteit is taal, de tweede prioriteit is taal, de derde prioriteit is taal. Ik wilde dat we de lat hoog legden. En dan in alle onderwijsvormen en op alle niveaus. We moeten niet terugschrikken voor hoge eisen aan de kennis van en de vaardigheid in het standaard Nederlands.”

Want?

“Omdat een goede taalbeheersing van het Nederlands voorwaarde is voor studiesucces én voor kwaliteitsonderwijs, juist ook voor kinderen uit minder kansrijke gezinnen. Mensen die menen dat dit vanzelf goedkomt, zijn naïef. Bovendien, ik ben geen taalexpert, maar ik denk dat het je taalvaardigheid in een andere taal helpt als je de standaardtaal op een hoog niveau beheerst. Als je de structuur daarvan begrijpt, zal het gemakkelijker zijn om een nieuwe taal te leren.”

Dit alles geldt volgens u ook voor het hoger onderwijs?

“Jazeker. Ik stel me op het standpunt dat taalvaardigheid in het Nederlands ook op academisch niveau zeer belangrijk is. Het hoger onderwijs heeft immers nog een specifieke opdracht. Als je wilt dat het Nederlands een rol blijft spelen in Europa, dan moet je ervoor zorgen dat het zich als cultuurtaal en als wetenschappelijke taal verder ontwikkelt. Gebeurt dat niet, dan wordt het uiteindelijk een tweedeklastaal: wellicht goed genoeg voor het dagelijks gebruik, maar een die niet volstaat voor de vertaling van wetenschappelijke resultaten.”

Dat heeft gevolgen voor de valorisatie, bedoelt u?

“Ja, die wordt dan problematisch. Je loopt gerede kans dat je maatschappelijk draagvlak afkalft.”

Zijn universiteiten en hogescholen zich daarvan voldoende bewust?

Korte stilte. “Ik weet niet of we in deze tien jaar voldoende vooruitgang hebben geboekt. De instellingen zijn er wel mee bezig geweest. De Vlaamse Onderwijsraad, de Vlaamse Universitaire Raad hebben er adviezen over gegeven, heel

‘Het Nederlands kan

een tweedeklastaal

worden: alleen goed voor

het dagelijks gebruik’

Taalkwesties in het hoger onderwijs

goede trouwens. En ook in Nederland is er heel wat over geschreven. Maar verder?”

Inderdaad, beaamt Vandenbroucke, ligt de kwestie in Vlaanderen totaal anders dan in Nederland. “Taal ligt bij ons van oudsher veel gevoeliger. Ik heb vaak gemerkt dat jullie dat niet begrijpen. In mijn tijd als minister in Brussel kreeg ik dikwijls hooggeplaatste Nederlanders over de vloer. Geregeld begonnen ze tegen mij meteen in het Frans te spreken. Dat is zo illustratief! Dan dacht ik bij mezelf: dat is helemaal niet nodig. Spreek toch Nederlands hier!”

Dat vond u beledigend?

“Ja. En ergerlijk. Ik merkte die onwetenschap soms ook bij mijn politieke collega's in de Taalunie waar ik een tijdlang in heb gezeten. Anderzijds begrijp ik dat wel. Wij hebben nu eenmaal een heel andere geschiedenis. Neem alleen al de enorme strijd die wij in Vlaanderen hebben gevoerd voor de vernederlandsing van toen nog de Rijksuniversiteit Gent, aan het begin van de vorige eeuw. Die is voor ons zo belangrijk geweest. En we hebben de hele beweging gehad die leidde tot de splitsing van de Katholieke Universiteit Leuven in een Nederlandstalige en een Franstalige universiteit: de KU Leuven en de *Université Catholique de Louvain*.”

Zijn eigen vader was daar nauw bij betrokken, vertelt Vandenbroucke. “Eind jaren vijftig was hij de allereerste die daar binnen de faculteit geneeskunde Nederlands durfde te gebruiken. Dat werd een rel, daar werd schande van gesproken. Kunt u zich dat indenken, relatief zo kort geleden? Weet u, de generatie van mijn vader had een missie. Zij wilde het Nederlands promoten. Dat had niks te maken met nationalisme, zoals je dat nu ziet bij sommige pleitbezorgers van het Nederlands. En het had ook niks te maken met xenofobie. De idee van die generatie was: wij laten in Vlaanderen kansen liggen om onze universiteiten verder te ontwikkelen. Wij moeten een breder publiek aanspreken. Mensen beseffen dat nu vaak niet meer. Ze zijn vergeten dat de splitsing van Leuven in 1968 intrinsiek samenhangt met een visie op de toegang tot het onderwijs. De generatie van mijn vader vond dat je de Nederlandse taal niet alleen met protectionistische maatregelen moest beschermen, je moest haar vooral beschouwen als een instrument van democratisering en emancipatie.”

Maar de tijden zijn veranderd, zegt Vandenbroucke. “Vandaag is er weer sprake van een toenadering tussen de KU Leuven en de *Université Catholique de Louvain*. Tijdens de voorbije jaren heb ik samen met twee collega's een gemeenschappelijk seminar georganiseerd. We hielden dat afwisselend in Louvain-la-Neuve en Leuven. De voertaal was Engels. Dat ging fantastisch goed. We beginnen meer en meer dingen terug samen te doen.”

In uw opiniestuk uit 2008 verweet u Nederland 'taalrelativisme'. U schreef dat de slinger hier te ver doorsloeg. Vindt u dat nu nog steeds?

“Ik denk dat ook dit aan het veranderen is, vooral de laatste

twee jaar. Om een aantal redenen zijn jullie begonnen met een nieuw debat over internationalisering, en daarmee samenhangend, over taalvaardigheid. Het besef groeit hier dat er toch een soort taalpolitiek nodig is. De onmiddellijke aanleiding was natuurlijk de grote toestroom van buitenlandse studenten en de vrees dat dit de toegang van Nederlandse studenten zou kunnen verdringen. De belangrijke vraag is nu, begrijp ik, of je selectief kunt remmen op buitenlandse studenten. En daarnaast speelt de kwestie wat eigenlijk de zin is van een dergelijke doorgedreven internationalisering.”

De verengelsing verliep aanvankelijk vrijwel geruisloos.

Protesten waren er nauwelijks.

Fijn lachje. “Op zichzelf bewonder ik de ambitie van de Nederlanders. Ik vind het prachtig dat ze nu aan de top staan in Noord-Europa wat Engelstalige masters en bachelors betreft. In Vlaanderen zeg ik vaak: de Nederlanders hebben zoveel ambitie, daar kunnen wij een puntje aan zuigen.”

Nederlandse hogeronderwijsbestuurders deden alsof internationalisering een natuurverschijnsel was waar niks tegen te doen viel. Je móest erin meegaan.

“Dat was vreemd en absoluut onjuist. Precies omdat je dat enorme verschil ziet tussen Nederland en de andere Noord-Europese landen. Zo'n argument gaat niet op als je helemaal vooraan rijdt. Dat is een argument voor wie in het peloton zit. Als je vooraan rijdt, heb je de luxe om even achterom te kijken en te denken: waarom rijden we ook alweer vooraan? Wat willen we bereiken door als eerste te eindigen? Het voordeel van vooruitrijden is dat je al veel geleerd hebt en veel troeven in handen hebt. Maar je mag niet blind voorop willen rijden. Ik vind: je mag nooit vergeten dat taal een intrinsieke waarde heeft.”

Wat bedoelt u daarmee?

“Ik denk dat de hogeronderwijsinstellingen te weinig oog hebben gehad voor het feit dat het in stand houden van het Nederlands in wetenschap en cultuur een waarde is op zichzelf. Taal is vóór alles een communicatiemiddel. Als je

‘Mijn vader was destijds

de allereerste die in Leuven

Nederlands durfde te spreken

op de geneeskundefaculteit’

Taalkwesties in het hoger onderwijs

Taalkwesties in het hoger onderwijs

tegen Nederlandssprekenden zegt: nu is het afgelopen met het Nederlands, of: we beschouwen het voortaan als een tweedeklastaal, dan ontnemen we hun iets zeer wezenlijks. De vele miljoenen Nederlandssprekenden hebben er recht op dat hun eigen taal óók een bestuurs-, cultuur- en wetenschapstaal is. Je moet erin kunnen communiceren op het allerhoogste niveau. En dan bedoel ik uiteraard de standaardtaal.”

Want, zegt Vandenbroucke, echt, hij houdt van dialecten, maar die kunnen nooit dezelfde status krijgen. “Tegen nieuwkomers, vluchtelingen, migranten zeggen wij immers: leer Nederlands. Maar als zij om zich heen voortdurend halfslachtig Nederlands horen, hoe wil je dan dat zij de taal leren? Terwijl je er zelf een hutsepot van maakt? Stel, iemand komt als vluchteling in West-Vlaanderen en hoort daar alleen maar West-Vlaams. Hoe wil je dat hij in Antwerpen functioneert in een job waar hij alleen maar Antwerps hoort? Er moet toch zoiets als een standaardtaal zijn, die je kunt aanleren. Een goede beheersing van de standaardtaal is ook een democratisch argument.”

Iets anders, vindt hij, is dat je overschakelt op een gemeenschappelijke taal, als je met een buitenlander moet communiceren. “En dat is tegenwoordig het Engels. Daar heb ik geen enkel probleem mee. Ik wil beslist niet behoudsgezin klinken als het gaat om het gebruik van zo’n lingua franca. En ik zeg dit alles als iemand die ervaring heeft met doceren in het Nederlands én in het Engels. In Antwerpen geef ik les in het Nederlands, in Leuven gaf ik les in het Engels, aan de Universiteit van Amsterdam heb ik twee jaar een vak in het Engels en een jaar een vak in het Nederlands gegeven.”

Wat vindt u prettiger?

“Voor mij is het gelijk. Ik zeg er meteen bij dat ik de Engelstalige colleges meestal geef aan masterstudenten, of zelfs aan master-na-masterstudenten. Die hebben doorgaans een goed niveau van taalvaardigheid bereikt. Zelf functioneer ik heel veel in het Engels. Maar ik blijf het Nederlands zeer belangrijk vinden.”

Volgens sommigen heeft de opmars van het Engels in het hoger onderwijs dramatische gevolgen voor het Nederlands van de Nederlandstaligen. Deelt u die zorg?

“Dat doe ik, maar het Engels lijkt me niet de oorzaak. Tegen mijn studenten in Antwerpen zeg ik als ze een schriftelijk examen met open vragen moeten maken: jongens en meisjes, ik doe niet hard mijn best om slecht Nederlands te doorgronden. Ik doe geen interpretatieoefeningen. Als ik een zin niet begrijp omdat die grammaticaal krom staat, dan verlies je daar punten aan. Je moet je helder leren uitdrukken met zinnen die af zijn, want dat ga je later ook nodig hebben. En dat begrijpen studenten, hoor. Als docenten zouden wij veel duidelijker moeten maken dat wij geen slecht Nederlands accepteren.”

Wij zijn in Nederland misschien een beetje te enthousiast aan het verengelsen geslagen?

“Jullie hebben het evenwicht verloren, dat klopt. Ik vind dat Nederland heeft veronachtzaamd dat verengelsing niet vanzelf leidt tot kwaliteit. Ik denk dat jullie beter moeten nadenken over het beleid in dezen. Wat jullie nodig hebben is het bevechten van dat taalrelativisme, van de slordigheid die daarmee samenhangt. In Vlaanderen is de situatie precies omgekeerd. Daar hebben wij in het begin verkramppt gereageerd op de internationalisering, protectionistisch. Als je onze Codex Hoger Onderwijs leest: de maatregelen die met taal te maken hebben, beslaan geloof ik negen A4’tjes. Dat is echt te veel en te ingewikkeld. De Vlaamse overheid zou wat mij betreft de instellingen meer vertrouwen en vrijheid mogen geven.”

En de Nederland overheid?

“Ik heb begrepen dat jullie minister van onderwijs maatregelen heeft aangekondigd en tegelijkertijd de instellingen veel vrijheid wil laten. Dat lijkt me een goede zaak. Ik vind dat bijvoorbeeld de Universiteit van Amsterdam een interessant antwoord aan het ontwikkelen is. Daar leggen ze sterk de klemtoon op het belang van de *international classroom*, op het feit dat je daarin studenten samenbrengt met verschillende nationaliteiten en achtergronden zodat je die een internationale leerervaring biedt. Dat veronderstelt dat je geen mix hebt van twee of drie nationaliteiten, dat veronderstelt een brede mix. Dat veronderstelt tevens dat jouw professoren en docenten, maar ook jouw studenten, over een grote taalvaardigheid beschikken om precies deze interactie te kunnen hebben. Inhoudelijk moeten de lessen zo mogelijk ook een internationaal vergelijkend perspectief bieden. Pas dan biedt de international classroom meerwaarde.”

Waarom vindt u dat een interessant antwoord?

“Omdat ze aan de Universiteit van Amsterdam beseffen dat verengelsing niet vanzelf leidt tot wat je werkelijk moet nastreven: die international classroom. Je moet daar echt aan werken, die komt niet zomaar uit de lucht vallen. En uiter-

‘Als docenten zouden

wij veel duidelijker moeten

maken dat wij geen slecht

Nederlands accepteren’

Taalkwesties in het hoger onderwijs

‘Een taalbad volstaat niet voor de integratie van studenten met een andere achtergrond’

aard moet je daarvoor een gemeenschappelijke taal hebben. Maar dan moet de taalvaardigheid in het Engels hoog zijn. Instellingen moeten dus een beleid hebben dat die taalvaardigheid actief opzoekt, screent, monitort, bijspijskert. In het Engels, maar ook in het Nederlands.”

Waarom ook in het Nederlands? Dat heb je in die international classroom toch niet nodig?

“Dat mag zo zijn, ik blijf erbij dat we het Nederlands niet mogen verwaarlozen. En niet alleen vanwege die valorisatie. We weten inmiddels dat een taalbad niet volstaat voor de integratie van studenten met een anderstalige achtergrond. Je kunt hen niet zomaar tussen de Nederlandstalige studenten gooien. Dat werkt onvoldoende omdat er onvoldoende interactie is, zeker in Vlaanderen. In Nederland is dat anders, maar onze studenten zijn vaak nogal timide. Je moet dus die anderstalige studenten instrumenten aanbieden. Je moet ze om te beginnen heel duidelijk maken wat de talige competenties zijn die je in het hoger onderwijs nodig hebt. Je moet ze helpen om zichzelf te toetsen daarin. Je moet ze methoden en middelen aanbieden om hun Nederlands te verbeteren.”

In Vlaanderen zijn zelfs docenten uit het buitenland verplicht om Nederlands te leren.

“Daar hebben wij een nogal verhit debat over gehad. Het is natuurlijk ook niet evident om een *outstanding* buitenlandse professor aan te trekken, en dan te zeggen: in de kleine lettertjes staat dat u binnen vijf jaar Nederlands moet verwerven op B2-niveau. Daar is wel iets op af te dingen. Ik stel vast dat in mijn kringetje aan de Universiteit van Amsterdam de buitenlandse docenten ook zonder die verplichting het Nederlands vrij goed beheersen. Dat is prettig, omdat je dan niet altijd alles hoeft om te zetten in het Engels, en omdat zij dan ook spontane discussies kunnen volgen over beleid en bestuur. Zelf vind ik dat je dit niet in strakke regeltjes moeten gieten zoals in Vlaanderen.”

Maar zouden wij toch wat niet kunnen leren van Vlaanderen? Naar mijn indruk hebben Vlamingen meer liefde voor de eigen

Wie is Frans Vandenbroucke?

Frank Vandenbroucke (Leuven, 1951) studeerde economische wetenschappen in Leuven, Cambridge en Oxford. In 1985 werd hij volksvertegenwoordiger voor de toenmalige SP (Socialistische Partij, nu Socialistische Partij Anders, ofwel sp.a). Achtereenvolgens was hij Belgisch minister van buitenlandse zaken, van sociale zaken, van pensioenen en van werk. Tussen 2004 en 2009 bekleedde hij de post van Vlaams minister van onderwijs en vorming en was hij viceminister-president van Vlaanderen. In 2009 volgde zijn benoeming tot minister van staat. Ook zat hij in de gemeenteraad van Scherpenheuvel-Zichem en gedurende korte tijd in de Senaat.

In 2011 keerde Vandenbroucke fulltime terug naar de wetenschap. Op dit moment heeft hij een leerstoel aan de Universiteit Antwerpen. Sinds 2015 is hij bovendien universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Frank Vandenbroucke woont in Tervuren, is getrouwd, heeft een dochter en drie kleinkinderen.

taal. Ongetwijfeld omdat zij weten wat het betekent als je moedertaal tweederangs is.

“Dat is waar. Toch denk ik dat Vlaanderen al te veel heeft willen vastleggen en daar nu moeilijk nog vanaf geraakt. Die reguleringen vertrokken vanuit een soort pleinvrees: houd alles tegen of er gebeuren ongelukken. Ze vertrokken niet vanuit kracht. En Nederland heeft denk ik te gemakkelijk besloten om de opleidingen te verengelsen.”

Brede lach: “Het goede midden ligt tussen Nederland en Vlaanderen.”

Elma Drayer

is journalist en eindredacteur van Thēma

FOTO'S: RENÉ SCHOTANUS